

Рівненська Мала академія наук учнівської молоді
Всеукраїнський інтерактивний конкурс «МАН-Юніор Дослідник»

Тема проєкту:

**Культурний ландшафт та меморіальна спадщина
волинських чехів на прикладі сіл Грушвиця Перша,
Мартинівка та Дібрівка (Рівненська обл.)**

Авторка проєкту: Стасюк Аполлонія Романівна

Заклад освіти: Обласний науковий ліцей в м.Рівне Рівненської обласної ради

Клас: 9

Керівник проєкту: методист, вчителька історії Омельчак Тетяна Анатоліївна.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням інтересу до локальної історії, етнокультурної спадщини та збереження історичної пам'яті національних меншин України. Волинські чехи залишили помітний слід у господарському, культурному й архітектурному розвитку краю. Вивчення культурного ландшафту та меморіальної спадщини сіл Грушвиця Перша, Мартинівка та Дібрівка дає змогу простежити міжкультурну взаємодію чеської та української громад, виявити збережені пам'ятки й свідчення полікультурного минулого краю.

Об'єкт: історія та матеріальна культура чеської діаспори на теренах Волинського краю.

Предмет: архітектурні особливості забудови, пожежне депо як об'єкт технічної спадщини та чеський некрополь як осередок збереження етнокультурної ідентичності.

Мета дослідження: комплексно дослідити історію чеських поселень Грушвиця, Дібрівка та Мартинівка, проаналізувати особливості їхньої архітектурної спадщини та роль чеської громади у формуванні полікультурного простору Волині.

Методи дослідження: Історико-генетичний, історико-порівняльний, метод усної історії (інтерв'ю), описовий метод, аналізу та синтезу.

Джерело: фото автора.

Завдання проєкту:

1. Проаналізувати причини та умови появи чеських колоністів у селах Грушвиця, Дібрівка та Мартинівка.
2. Дослідити архітектурні особливості чеського будівництва: виявити характерні риси «чеської хати» та їх відмінність від традиційного українського житла того часу.
3. Зібрати та систематизувати матеріал про сучасний стан чеського кладовища у с. Мартинівка як об'єкта історичної пам'яті про чеських поселенців.
4. Описати історію відновлення пожежної частини як символу чеської самоорганізації та ролі місцевого жителя та краєзнавця Стасюка Р.П. у збереженні історичної пам'яті.

Джерело: фото автора.

Джерело: фото автора.

Причини та умови появи чеських колоністів на територіях сучасної України на початку ХХ століття

Причини переселення чехів у 1870-1880-х рр.

- економічні труднощі в Чехії та малоземелля;
- дешеві й родючі землі Волині;
- пільги царського уряду після указу 1870 р.;
- свобода віросповідання та самоврядування;
- культурна й мовна близькість слов'янських народів.

Особливості колонізації

- заснування окремих чеських колоній або поселення в українських селах окремими вулицями;
- вибір територій із родючими ґрунтами та поблизу шляхів сполучення;
- швидкий господарський розвиток, зразкове землеробство.

Збереження ідентичності

- будівництво шкіл, народних домів, пожежних частин;
- розвиток громадського самоврядування;
- збереження мови, традицій і чеської культури в полікультурному середовищі Волині.

Приміщення чеської школи с. Мартинівка 1920-х рр.
Зараз: акушерсько-фельдшерський пункт с. Мартиніка
Джерело: фото автора.

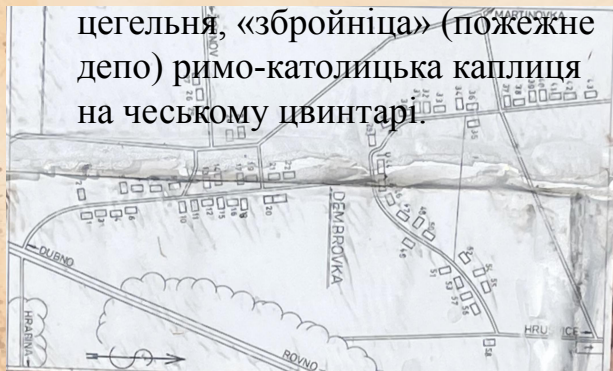
Чеські поселення Рівненщини: Грушвиця Перша, Мартинівка, Дібрівка

Мартинівка

Заснована як колонія чеських переселенців у другій половині XIX ст.

Відома охайними господарствами, цегляними будинками та розвитком землеробства за новітніми технологіями

У селі діяли хмелярня, школа, цегельня, «збройніца» (пожежне депо) римо-католицька каплиця на чеському цвинтарі.

Грушвиця Перша

Чеські родини оселилися наприкінці XIX ст.

Село стало одним із осередків чеської громади поблизу Рівного.

Збереглися окремі будинки чеського типу та планування забудови.

Чеські переселенці виступили агентами модернізації Волині.

На відміну від місцевих господарств, чехи використовували залізні плуги, механічні сівалки та молотарки.

Це не лише підвищило врожайність, а й змінило ставлення місцевого населення до землеробства.

Дібрівка

Виникла в період активної колонізації Волині у 1870–1880-х рр.

Чехи займалися землеробством, ремеслами, впроваджували нові аграрні методи.

Зберігає пам'ять про чеське минуле через забудову, пожежну частину (депо) та родинні спогади.

У 1947 р. місцеві чехи виїхали до Чехословаччини.

На їх місце переселили українців Закарпаття та зі східних областей УРСР.

Порівняння архітектурних особливостей чеської та української спадщини

Традиційна українська поліська хата поч. XX ст.
Село Дроздів, Рівненська обл.
Джерело: фото автора.

Чеська хата кін. XIX ст. с. Грушвиця Перша
Джерело: фото автора

Порівняння архітектурних особливостей чеської та української спадщини

Відмінності	Чеське	Українське
Фаса, фундамент і стіни	З цегли або тесаного каменю	Дерев'яний, здебільшого обмазаний глиною
Дах	керамічна черепиця або фальцева металева покрівля	Висока солом'яна стріха
Вікна	Вікна були великими	Малі з невеликими шибками
Подвір'я	Споруди які були об'єднані	Окремі одиниці господарства
Опалення	чавунні або кахлеві плити	Глиняна піч

Особливості чеських будинків

Джерело: фото автора.

Чеські кладовища в с. Дібрівка та Мартинівка

Джерело: фото автора.

Кладовища — це символ поваги до смерті та пам'яті.
Частково відновлені та окультурені у 2010-х роках з ініціативи Стасюка Р.П.

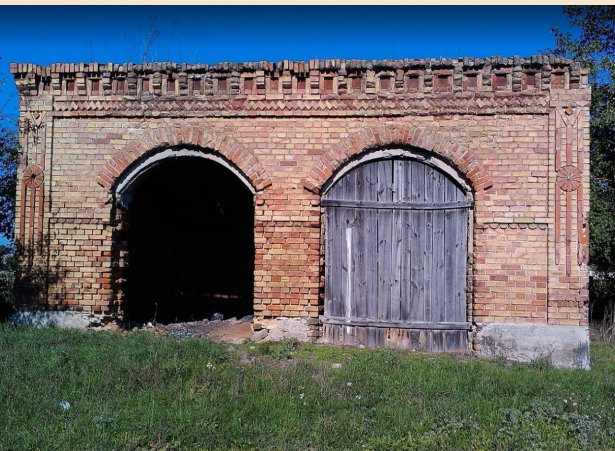
Камінь на кладовищі в селі Мартинівка, де вказано прізвища похованих чехів

Джерело: фото автора

Пожежна частина — це символ турботи чехів про безпеку та життя громади.
Відновлене у 2021 році з ініціативи Стасюка Р.П.)

Джерело: фото автора

Джерело: Данілічева В. Волинь (Рівненщина)...

Джерело: фото автора

**Пожежне депо с. Дібрівка
(засноване 1923 року)**

Уривок з інтерв'ю з мешканцем с.Грушвиця Перша, меценатом, краєзнавцем
Стасюком Р.П.

У селі Дібрівка Рівненської області відновили історичну пожежну частину (пожежне депо), яка має культурну й історичну цінність.

Скільки чехів/нащадків чехів зараз проживає у селі?

Жодного. Всі виїхали на історичну Батьківщину як тільки випала така можливість....

....Яка історія пожежного депо?

-Засновано 1923року в Дібрівці чеськими переселенцями, збудовано в 1924, діяло до Другої світової війни. Відновлене в 2021році. Пожежне депо складалося з добровільних пожежників(мешканців Дібрівки), налічували в різні періоди різну кількість людей. В кожному пожежному депо був духовий оркестр. Коли була пожежа - дзвонили в дзвони, пожежники збігалися і в кого були кращі коні, їхали гасити пожежу.

....Що надихнуло на відновлення пожежного депо?

- Бажання зберегти місцеву історію... Відновлювали не тільки його, а й капличку на Мартинівському кладовищі(1926року), дзвіницю в Тайкурах(1710року). В Україні дуже багато знищується історичних будівель та всього історичного безповоротно. Була можливість і ми це зробили...

Кого було долучено до відновлення?

-Багато людей різних професій. За сприяння рівненського відділення ДСНС було проведено роботи по благоустрою ділянки. Також допомогли виготовити двері за свій кошт. Допомагали лісники, члени громади, місцеві волонтери. Деякі люди, котрі допомагали вже померли, а пам'ять про них залишилася, завдяки внеску у відновлення депо.

Інформаційний стенд, розташований біля пожежного депо в с. Дібрівка

Село Дібрівка

Село Дембровка (Дібрівка) засноване чеськими переселенцями в 1869-1870 роках

Першими колоністами Дібрівки були мешканці з різних місць Східної та Південної Чехії: Австро-Угорської імперії. Ческі колоністи були запрошені урядом Польщі для поселення на українських землях, які відвоював уряд від Російської імперії в результаті перемоги в російсько-польській війні 1863-1864 років.

ХРОНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ СЕЛА ДЕМБРОВКА (ДІБРІВКА):

- 1869-1870 - перші колоністи
- 1873 - закладено кладовище між церквою та школою
- 1880-1890 - розвиток мисливства в селі
- 1885 - у Дібрівці створено чеську воєнну форпостну команду
- 1890-1895 - будівництво залізничної лінії
- 1900-1910 - розвиток сільськогосподарського виробництва
- 1918-1919 - вступ до складу Польщі
- 1939-1945 - період більшої частини історії села в складі Польщі
- 1945-1946 - Дібрівка відходить до української держави
- 1947-1948 - приєднання до Радянської України
- 1950-1955 - будівництво школи в селі
- 1956-1957 - будівництво лікарні в селі
- 1960-1965 - будівництво клубу в селі
- 1970-1975 - будівництво дитячого садка в селі
- 1980-1985 - будівництво магазину в селі
- 1990-1995 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі
- 2000-2005 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі
- 2010-2015 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі
- 2016-2017 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі
- 2018-2019 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі
- 2020-2021 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі

ВІСЬ DĄBROWKA

Віснь Дібрівка розташована в долині річки Дібрівки в селі Дібрівка. Село розташоване в долині річки Дібрівки, яка впадає в річку Дібрівка. Село розташоване в долині річки Дібрівки, яка впадає в річку Дібрівка. Село розташоване в долині річки Дібрівки, яка впадає в річку Дібрівка.

WIESIEC DĄBROWKA (DĄBROWKA)

Віснь Дібрівка розташована в долині річки Дібрівки в селі Дібрівка. Село розташоване в долині річки Дібрівки, яка впадає в річку Дібрівка. Село розташоване в долині річки Дібрівки, яка впадає в річку Дібрівка.

CHRONOLOGIE W WYBIE DĄBROWKA (DĄBROWKA)

- 1869-1870 - перші колоністи
- 1873 - закладено кладовище між церквою та школою
- 1880-1890 - розвиток мисливства в селі
- 1885 - у Дібрівці створено чеську воєнну форпостну команду
- 1890-1895 - будівництво залізничної лінії
- 1900-1910 - розвиток сільськогосподарського виробництва
- 1918-1919 - вступ до складу Польщі
- 1945-1946 - Дібрівка відходить до української держави
- 1947-1948 - приєднання до Радянської України
- 1950-1955 - будівництво школи в селі
- 1956-1957 - будівництво лікарні в селі
- 1960-1965 - будівництво клубу в селі
- 1970-1975 - будівництво дитячого садка в селі
- 1980-1985 - будівництво магазину в селі
- 1990-1995 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі
- 2000-2005 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі
- 2010-2015 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі
- 2016-2017 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі
- 2018-2019 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі
- 2020-2021 - будівництво сільськогосподарського підприємства в селі

POŻARNI STANICE

В селі Дібрівка розташоване пожежне депо. Депо розташоване в селі Дібрівка. Депо розташоване в селі Дібрівка. Депо розташоване в селі Дібрівка.

POŻARNI TECHNIKA DEPA

Техніка пожежного депо. Техніка пожежного депо. Техніка пожежного депо. Техніка пожежного депо.

POŻARNI STRAŻACKA

Пожежники села. Пожежники села. Пожежники села. Пожежники села.

POŻARNI TECHNIKA DEPA

Техніка пожежного депо. Техніка пожежного депо. Техніка пожежного депо. Техніка пожежного депо.

Було відновлено не тільки приміщення пожежного депо, а і створено інформаційний стенд українською та чеською мовами для мешканців та гостей села.

Джерело: фото автора.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження засвідчило, що волинські чехи стали важливою складовою полікультурного простору Волині та зробили вагомий внесок у господарський, архітектурний і громадський розвиток краю.

На прикладі сіл Грушвиця Перша, Мартинівка та Дібрівка встановлено, що чеські колоністи не лише успішно адаптувалися до нового середовища, а й зберегли власну етнокультурну ідентичність через мову, традиції, забудову, самоорганізацію громади та меморіальні об'єкти.

Досліджені архітектурні пам'ятки, чеський некрополь у Мартинівці та відновлене пожежне депо в Дібрівці є цінними свідченнями історичної пам'яті та прикладами культурної спадщини, що потребують подальшого збереження й популяризації.

Отже, спадщина волинських чехів є невід'ємною частиною історії Рівненщини та України загалом.

Особистий внесок авторки

- опрацьовано наукову та краєзнавчу літературу, архівні й електронні джерела;
- здійснено польові виїзди до сіл Грушвиця Перша, Мартинівка та Дібрівка, проведено фотофіксацію об'єктів чеської спадщини;
- зібрано усні свідчення місцевих жителів, проведено інтерв'ю з краєзнавцем Стасюком Р.П., систематизовано матеріали та підготовлено висновки дослідження;
- розроблено структуру презентації, яка може слугувати основою для створення локального екскурсійного маршруту «Чеськими стежками Рівненщини».

Бережемо історію-дбаємо про майбутнє!

Список джерел та літератури

1. ДАРО. Ф. 30. Оп. 20. Спр. 521. Наглядова справа за діяльністю добровільної пожежної охорони в с. Дубрівка Дядьковицької гміни. 25 травня 1923 р. – 27 квітня 1937 р. 86 арк.
2. Данілічева В. Волинь (Рівненщина) мультиетнічна: історія національних меншин. Рівне, : видавець О. Зень, 2022. 456 с.
3. Записано інтерв'ю 1 квітня 2026 р. з Стасюком Романом Павловичем, краєзнавцем, волонтером, мешканцем с. Грушвиця, 1976 р.н.
4. Історія та легенди сіл Рівненського району/ Упорядник Микола Бендюк. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. 260 с.
5. Самець В. Хроніка села Дібрівка на Волині/В.Самець; пер.з чеської В. Шляхового. Рівне, 2019. 80 с. URL: <https://www.istvolyn.info/post/632> (дата звернення 1.04.2026).
6. Чеське пожежне депо Дібрівка. *Грушвицька сільська рада*. URL: <https://hrushvytsia.rvadmin.gov.ua/turistichni-obyekti/cheske-pozhezhne-depo-dibrivka/> (дата звернення 7.04.2026).
7. Шульга С. Волинські чехи: національна ідентичність та історична пам'ять. *Історичні і політологічні дослідження. Спец. вип. : доповіді на міжнародній науково-практичній конференції «Трансформації історичної пам'яті»*. 2018. С. 109–116.
8. Шульга С. Хто такі волинські чехи. Локальна історія. 9 грудня 2025. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/khto-taki-volinski-chehi/> (дата звернення: 1.04.2026).